

Чому в Україні немає економічних реформ?

Олександр Савченко «Дзеркало тижня. Україна» №16, 27 квітня 2012, 20:40



Фото Андрій Товстиженко, ZN.UA

Хотів би почати з того, що в Україні проводити реформи дуже важко. По-перше, тому що вже понад 300, а, можливо, і 1300 років українці не люблять свою державу (не плутати з країною), причому хоч би як вона називалася. І останні 20 років — не виняток.

Друга причина полягає в тому, що реформатори («еліта») і реформовані (народ, бізнес), якщо говорити прямо, у культурному розвитку, на жаль, відстають від цивілізованіших країн. І до того ж вони часто погано освічені. Принаймні за 20 років незалежності я не знаю жодного державного діяча, який би прочитав щось про останні досягнення економічної науки і навіть практики в оригіналі. Хуторянство стало нормою української державної економічної політики.

Мені не раз доводилося безпосередньо спілкуватися з двома великими реформаторами минулого століття — професором, керівником уряду, а потім і центробанку Польщі [Лешеком Бальцеровичем](#), а також міністром фінансів, прем'єром, а зараз президентом Чехії Вацлавом Клаусом. Згадуючи численні дебати і навіть суперечки в Гарвардському університеті про економічні реформи у 1989—1991 роках, хочу підкреслити, що як рівень компетентності, так і загальної грамотності, начитаності цих людей не поступався, а часто й перевершував, рівень видатних професорів Гарварда — Лоуренса Саммерса (згодом міністра фінансів США), Джеффри Сакса та ін. У цю шеругу я б ще додав і Єгора Гайдара (який, на мою думку, на початку 90-х урятував чимало росіян від голоду).

Коли Л.Бальцерович почав реформи в Польщі (так звану шокову терапію), у мене і моїх колега-економістів зі США, Росії та інших країн була стовідсоткова впевненість, що вони закінчатся успішно — економічним зростанням і реальним підвищенням доходів громадян. Чому була така впевненість? Усе просто: реформи базувалися на економічній теорії, знаннях, фактах, досвіді інших країн, а не на спонтанних, популістських рішеннях, до яких ми звикли в Україні.

Що таке економічні реформи? Це засновані на економічній теорії перетворення в економічній діяльності, які ведуть до позитивних, заздалегідь прорахованих економічних і соціальних результатів через максимально короткий проміжок часу — від кількох місяців до одного року.

Наприклад, [пенсійна реформа](#) в Україні за умови її правильної реалізації мала привести до справедливої диференціації пенсій — істотного підвищення середніх пенсійних виплат і обмеження максимальних (корупційних) пенсій; появи стимулів для довгого і напруженого трудового життя і легального одержання доходів; створення фінансових ресурсів для довгострокових інвестицій в економіку України.

Дуже важливо звернути увагу на такий фактор економічних реформ, як соціальна справедливість. Економічні реформи повинні фактично наближати стан суспільства, де панує соціальна справедливість. Українці дуже гостро відчують соціальну фальш, коли замість соціальної справедливості «реформатори» «втюхують» народу передвиборний соціальний популізм.

Взагалі, треба заборонити проводити будь-які реформи як мінімум за рік до виборів. Уже краще просто роздавати бідним людям гроші...

Ще одним важливим чинником успіху економічних реформ виступають люди, які їх проводять. Про одну необхідну їхню характеристику я вже говорив — дуже високий рівень професіоналізму. Другою характеристикою є їхній ідеалізм. *Нам дуже не вистачає ідеалістів, без хоча б мінімальної присутності таких людей реформи неможливі...*

У руках закостенілих і приземлених матеріалістів реформи стають інструментом заробляння грошей або влади. Цю фальш відчують люди, і іноді вони самі виходять на авансцену — майдан. Тут дуже складно втриматися, щоб не процитувати Вільгельма фон Гумбольдта: «Якщо народ, який у повній свідомості своїх людських і цивільних прав розбиває свої кайдани, є прекрасним видовищем, яке і підносить душу, то ще прекраснішим і ще піднесенішим видовищем є правитель, котрий сам розбиває ці кайдани, дарує волю, і робить це не внаслідок особистої доброти, а вважає це виконанням свого найпершого і неухильного обов'язку; тому що те, що робиться внаслідок любові і поваги до закону, прекрасніше і піднесеніше, ніж те, що викликане необхідністю і стражданням». Так він писав у своїй книжці «Про межі державної діяльності». Будемо чекати свого філософа...

І, нарешті, хотів би сказати про останню передумову успішних економічних реформ — *підтримку цих реформ народом і журналістами*. Не викликає сумніву, що реформи, які ведуть до підвищення рівня персональних доходів, соціальної справедливості (причому за короткий і певний проміжок часу), проводяться професіоналами та ідеалістами, повинні підтримуватися суспільством. Принаймні імовірність їх підтримки населенням зростає, але вона, на жаль, ніколи не буде стовідсотковою. Чому? По-перше, у житті не буває ідеальних реформ та ідеальних реформаторів. По-друге, є політична боротьба, а отже і політична опозиція. Причому у нас традиційно все або чорне, або біле. Якщо опозиція, то опозиція до всього! Усі рішення влади — як дуже погані, корупційні, так іноді й правильні, потрібні суспільству, — жорстко заперечуються й усіляко блокуються опозицією. *Потім у процес вступають журналісти (я зараз говорю про нормальних журналістів), які блискуче аналізують і критикують помилки влади, але ніколи не підтримують її правильні рішення*. Це неправильно. Так ми владу ніколи не надресируємо (згадайте Павлова).

Я розумію, що позитивні і поважні статті та коментарі про деякі правильні дії влади можуть вважатися або сприйматися менш освіченими або політично заангажованими колегами як замовлені.

Але попри це закликаю піднятися на вищий рівень структуризації ідей і дій як влади, так і опозиції. *Слідом за журналістами і наше суспільство підтримуватиме правильні і заперечуватиме неправильні дії влади, що дуже важливо*. Повторю, без підтримки правильних реформ суспільством вони всі будуть провалені. Час голого і тотального нігілізму минув, настав час критичного аналізу і діалогу суспільства з владою.

Наше суспільство дуже боїться реформ (гіркий досвід останніх тридцяти років), воно не хоче змін, але при цьому хоче жити краще. Завдання «еліти» і журналістів готувати суспільство до змін незалежно від того, хто влада, а хто опозиція. Без реформ ми залишимося на дні. 